

העיתונות היהודית בעברית ובערבית

שמואל מורה

כתבי העת היהודיים בעברית ובערבית שיצאו לאור בעיראק היו מעטים יחסית, וחייהם קצרים. היו כמה סיבות לאורך חייהם הקצר. הראשונה, עיתונות זו עוררה את חשדם וחששם של השלטונות. השנייה, היא לא זכתה תמיד בתמיכת המשכילים היהודים שלמענם הופיעה; חלק מן המשכילים היה אדיש לה, חלק אחר זלזל בחשיבותה ואחרים חששו להיקלע לעימות עם השלטונות, עם מפלגות או עם עדות אחרות בעיראק. השלישית, ראשי הקהילה לא חשו צורך בעיתונות שתגן על האינטרסים שלהם או שתבטא את עמדתם בשאלות חברתיות, דתיות ומדיניות. והסיבה האחרונה הייתה מיעוט הסופרים והעיתונאים היהודים, מספרם הדל של המנויים והעדרה של תמיכה מוסרית וחומרית לא רק מצד הקהילה אלא גם מצד המוסדות הלאומיים בארץ ישראל.

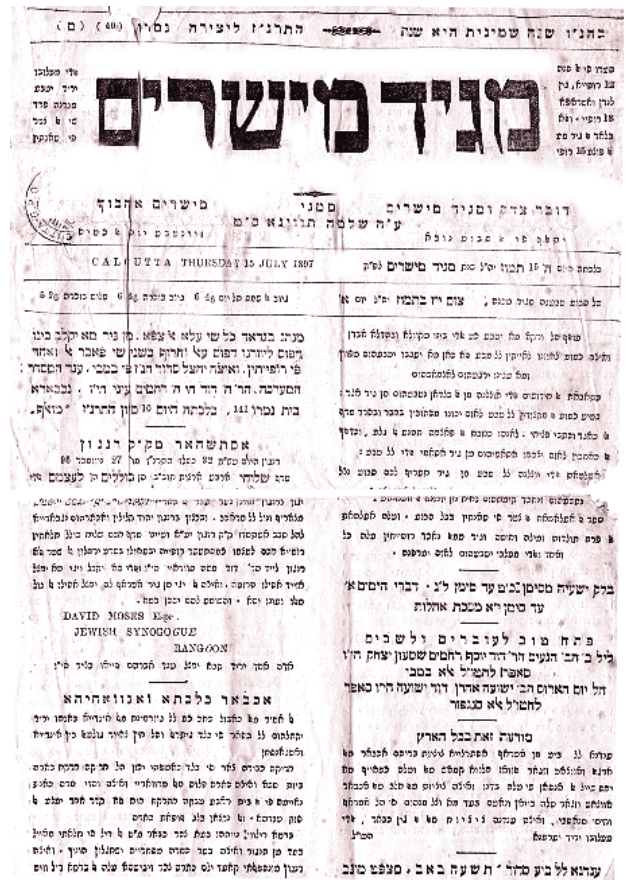
יהודי בגדאד שהתיישבו בהודו, ובעיקר בעלי ההשפעה מביניהם, כגון משפחת ששון, הבינו את חשיבותה של העיתונות להפצת ההשכלה והתרבות החדשה, שאפשר לגייסה להגנה מפני פגיעותיהם של השלטונות והמוני העם. הם הוציאו לאור עיתונים כדי לדבר בשמם של אחיהם בעיראק ולאֶלץ את האימפריה הבריטית להגן עליהם. במאמר המערכת בגיליון הראשון של השבועון **מגיד מישרים**, שהופיע בכלכתה בשנים 1890–1900, כתב הרב שלמה תווינא שהוא נענה להפצרות חבריו להוציא לאור עיתון,

משום שיש הכרח בכך והוא להביא לידיעת הקוראים את הצרות והעושים שבאים על בני עמנו בעיר בגדאד מידי השלטונות והאזרחים המוסלמים בעיר, כפי שהם מודיעים לנו במכתביהם הרבים שהגיעו אלינו ובהם הם מבקשים מאתנו להדפיסם, **כדי שישתדלו למענם, לסייע להם באמצעות אחינו הגבירים, שיצילו אותם מידי השלטונות והאזרחים** [ההדגשה שלי, ש"מ].

במאמר אחר באותו גיליון התייחס העורך לפרשת קבורתו של הרב עבדאללה סומך בבית הקברות היהודי בבגדאד, ליד קבר יהושע כהן גדול. החזקה על הקבר נגזלה מהיהודים על ידי המושל התורכי מצטפא עאצם פאשא בשנת 1889, ומחאתם של ראשי הקהילה הביאה להשפלתם ולמאסרם. רק בעקבות התערבותה של משפחת ששון מהודו נפתר הסכסוך בשנת 1894 לטובת היהודים.

פרשה זו ממחישה את חשיבות העיתונות כאמצעי השפעה על דעת הקהל ולהפעלת לחץ מדיני. יהודי בגדאד עשו זאת בהודו מפני שלא יכלו להפעיל כלי זה בארצם, בגלל חששם מעימות עם הרוב המוסלמי.

שער השבועון **מגיד מישרים**, כלכתה, הודו, 15 ביולי 1897

העיתונות היהודית בתקופה העות'מאנית

ההכרה בתפקידה של העיתונות ככלי להפצת השכלה, תרבות, הכרה לאומית ופתיחות לעולם הנאור עודדה את היהודים לא רק לקרוא עיתונים עבריים שיצאו לאור באירופה ובהודו ולכתוב להם, אלא גם לייסד עיתונים משלהם, למרות המגבלות החמורות שהטילו השלטונות העות'מאנים, שחששו ממרידות ומהתעררות לאומית. העיתונות העברית המעטה בבגדאד במאה התשע-עשרה התפתחה בד בבד עם ייסוד בתי דפוס עבריים, שהוצאה לאור של עיתון הייתה אחד האמצעים לתעסוקה בעבורם. השפעותיהם של העיתונים העבריים באירופה, כגון **הצפירה**, **הלבנון והמגיד**, של הפעילות העיתונאית של יהודי עיראק בהודו וכן של העיתונות באימפריה העות'מאנית, היו בין הגורמים העיקריים להופעת העיתונות הזו.

ברוך משה מזרחי, בעל בית דפוס ליתוגרפי בבגדאד, הוציא לאור דו־שבועון בשם **הדובר** או **דובר מישרים**, בשפה העברית באותיות עבריות בכתב רש"י (בגדאד, 1863-1871). העיתון הופיע בצורה לא סדירה, כנראה בשל ההגבלות החמורות והפיקוח על העיתונות משנת 1867 שהטילו העות'מאנים, מחשש מעצמות יתר של המיעוטים הדתיים אשר תחתור תחת שלמותה של האימפריה. בשנת 1869, כשייסד המושל (הואלי) הליברלי מִדְחַת פאשא בית דפוס ממשלתי בבגדאד ואת העיתון הרשמי **אלִזְוֵהוּר** (העיר האלכסונית, כינוי לבגדאד) להפצת רעיונות הקידמה, הסתייע בו מזרחי להדפסת עיתונו ולהפצתו. בשנת 1871 נתמנה מזרחי לסוכן **ההבצלת** בבגדאד, והפסיק להוציא לאור את עיתונו. נראה שחששם של השלטונות העות'מאנים מפעילות עיתונאית היה גם הגורם לדחיית בקשתו של הרב שלמה בכור חוצין לייסד עיתון בבגדאד בשנת 1889.

התנטימאת, ייסוד בתי ספר חדשים באיסתנבול ובאירופה והאוניברסיטאות של בירות וקהיר, שאפשרו ליהודים ללמוד תורכית, ערבית ושפות אירופיות, ופתחו בפניהם את שערי הפקידות הממשלתית ואת האפשרות לייצוג בפרלמנט העות'מאני, יכולים להסביר את הופעת העיתונות היהודית. לאחר מכן באה מהפכת "התורכים הצעירים" והכרזת החוקה בשנת 1908, שהעניקה שוויון לכל העדות והמיעוטים הדתיים והאתניים באימפריה העות'מאנית. היהודים מיהרו לקצור את פירות האמנציפציה שהוענקה להם, והחלו לייסד עיתונים וכתבי עת, כגון **אלזוהור** (הפרחים) ו**תפכר** (מחשבה). בעיתונים אלה הופיעה ראשית היצירה הספרותית של יהודי עיראק בעברית ובערבית ספרותית. כדי למשוך את קהל הקוראים, לא הסתפקו העורכים בפרסום חדשות פנים וחוץ על העולם היהודי, אלא גם פרסמו סיפורים ורומנים בהמשכים, ואלה עודדו פריחה ספרותית ותרבותית.

העיתונות היהודית אחרי מלחמת העולם הראשונה

תחת השלטון הבריטי (1917-1921) נהנו היהודים מחופש יחסי ומשגשוג כלכלי, אולם עדיין נזהרו מלעסוק בפעילות פוליטית, מפלגתיות ועיתונאית. הבריטים התירו קיומה של פעילות ציונית ונוסדו כמה אגודות ציוניות, כגון "אגודה עברית ספרותית" בראשותו של עורך הדין יוסף אליהו גבאי. האגודה הוציאה לאור שבועון בשפה העברית והערבית בשם **ישורון** (1920-1921). היה זה העיתון העברי האחרון שהופיע ברישיון הממשלה העיראקית. מטרתו הייתה ליצור תודעה יהודית וציונית, "כדי להיות ראי של הקהילה ולהביא לה חדשות מהנעשה בעולם האנושי בכלל ובעולם העברי בפרט ויבינו את החובות המוטלות על כל יהודי לעשות בעד עמו ועדתו" (**ישורון**, גל' א', 19 בנובמבר 1920).

נסים יוסף סומך (1888-1928)

עורך העיתון **אלזוהור**. יליד בגדאד, למד בחבל ובבירות. במקביל לעיסוקו בעיתונות עבד בהנהלת מסילת הברזל שהקימו הגרמנים בשנת 1911. עם כיבוש בגדאד על ידי הבריטים ב־1917 פנה לעסוק במסחר. התאבד באוקטובר 1928.

סלמן ענבר (1875-1941)

נולד בבגדאד למשפחה עשירה ובעלת קרקעות; למד בבתי ספר יהודיים ועות'מאניים. בשנת 1911 יסד בבגדאד אגודה ציונית בשם "אלִאֶתְחָאד אלעֶת'מַאנִי" (האחדות העות'מאנית), ועמד בראשה. אגודה זו הקימה בית ספר ערב ללימוד שפות, "אלוטן" (המולדת). לאחר ייסוד העיתון **תפכר** (מחשבה) נסע לאיסתנבול ולאחר מכן לפריס, שם עסק במסחר, לצד לימודיו. הוא חזר לבגדאד, ובמלחמת העולם הראשונה הועסק בצנזורה של משרד הדואר. בנובמבר 1915 הוגלה לאנטוליה ושוחרר לאחר ארבעה חודשים. מת בבגדאד באפריל 1941.

מימין: שער הגיליון הראשון של השבועון **ישורון**, בגדאד, 19 בנובמבר 1920 משמאל: ה"אנו מאמין" של השבועון **ישורון**, בגדאד, 19 בנובמבר 1920

העיתון הביא ידיעות על יהודי עיראק, ארץ ישראל והעולם, ופרסם שירים בעברית שנכתבו על ידי מורים לעברית, אשר נשלחו מארץ ישראל לבתי הספר בבגדאד. שתי סיבות ניתנו לסגירת העיתון: העדר קוראים בשפה העברית ו"קשיים כספיים בהחזקתו". לאחר סגירתו של העיתון הצטמצמה העיתונות העברית בעיראק וכללה רק את העיתון הפנימי של בית הספר "שמאש",

העברית בעיראק וכללה רק את העיתון הפנימי של בית הספר "שמאש",

שמש, ועיתונות ציונית מחתרתית. אחת הסיבות החשובות להופעת עיתונות יהודית בערבית הספרותית היא ייסוד המכללות למשפטים באיסתנבול ולאחר מכן בבגדאד. המורים במכללות הקפידו ללמד דקדוק וסגנון תורכי וערבי נוסף על לימודי המשפטים, כדי שעורכי הדין יוכלו להתדיין בבתי המשפט בשפה הערבית התקנית. כך אפשר להסביר את הופעת העיתונות היהודית הדו-לשונית בתקופה העות'מאנית, ובשפה הערבית בתקופת המנדט הבריטי, ולאחר מכן גם תחת שלטון בית המלוכה ההאשמית. הדבר בלט בעיקר עם הופעת השבועון היהודי בשפה הערבית **אלמצבאח** (המנורה), שנערך על ידי שני עורכי דין יהודים.

אלמצבאח (המנורה)

המאמר הראשי של הגיליון הראשון מיום 10 באפריל 1924 נכתב בערבית רוטה ושופעת אופטימיות פטרויטית עיראקית, שהייתה שונה מהסגנון הערבי הבלתי תקני של התקופה העות'מאנית, אשר גבל בשפה המדוברת ונכתב באותיות עבריות. במאמר זה פירט העורך את הסיבות להופעת העיתון: א. אמונתם של העורכים שהספרים, העיתונים וכתבי העת המדעיים הם האמצעים הטובים ביותר להתפתחות אומות, עמים וקהילות על ידי הארת המחשבה והרחבת האופקים. ב. מתיחת ביקורת על הפגמים החברתיים והמוסריים. ג. עידוד הנוער לכתובה ספרותית ומדעית. ד. הידוק הקשרים בין הסופרים "הישראלים", כלומר היהודים ושאר הסופרים בעיראק, ואיחוד מאמציהם בתחומי הספרות והמדע כדי לסייע לתחייה

נוף מדברי בשער הגיליון השלישי של **שמש**, העיתון הפנימי בעברית של בית ספר "שמאש", בגדאד, אייר תרצ"א, 1931

שער השבועון **אלמצבאח** (המנורה), 13 ספטמבר 1927 בכותרת העיתון נרשמו גם התאריכים: ט"ז באלול תרפ"ז, 17 רביע אלאלול 1346 להג'רה.

למרות עמדותיה המתונות של עורך **אלמצבאח**, והצהרותיו החוזרות ונשנות על נאמנותה של הקהילה היהודית למולדת העיראקית, לממשלות עיראק ולבית המלוכה האשמי בראשותו של פיצל הראשון – ליבתה את הקנאות הדתית והלאומנית. היהודים נחשבו לתומכי הבריטים, הואשמו בסיוע להקמת המפעל הציוני בארץ ישראל, וזהו עם הציונות ונחשדו כגיס חמישי, משום שהיו גורם מתחרה ומאיים על המשורת הממשלתית ועל הכלכלה והתרבות בעיראק. התמיכה בציונות שגילה השבועון בראשית דרכו עשתה אותו טרף קל ללאומנים הקיצוניים. העורך עמד חסר אונים אל מול האווירה המתלהמת בעיראק שהציתו המאורעות בארץ ישראל באותה שנה, ואשר הביאה לסגירתו של העיתון.

במצב הפוליטי הזה לא הייתה קלה גם מלאכתם של העיתונים היהודים האחרים, והעיתונאים היהודים העדיפו לעבוד בעיתונים מוסלמים ונוצרים ולהסתתר מאחורי שמות בדויים. נוכח הגל הגואה של הלאומנות הקיצונית והפרו-נאצית לא הצליחו מנהיגי הקהילה היהודית להוכיח את נאמנותם לעיראק תחת שלטונו המבטיח והאופטימי של פיצל הראשון. הם הסתפקו בקניית תמיכתם של עורכים מוסלמים ונוצרים, בפרסום מאמרים והצהרות תמיכה במולדת העיראקית, בהגשת עצומות מחאה לשרים או בהפעלת ידידים בעלי השפעה בממשלה ובמשטרה מתקופת הלימודים. אווירה עגומה זו התבטאה בחייהם הקצרים של רוב העיתונים שהופיעו לאחר מכן, ובעובדה שהעורכים היו לא-יהודים. כך היה בעיתונים **אלברהאן** ו**אלחאצד**.

אַלְבְּרֶהָאן (ההוכחה)

עיתון יומי ספרותי ומדיני, מייסודו של סלמן כהן. המנהל האחראי – שאול חדאד. הגיליון הראשון יצא לאור בבגדאד ב-17 באוקטובר 1929 והעיתון נסגר ב-1930. בתשובה לשאלת כותב שורות אלה אם עיסוקם של היהודים בעיתונות ערבית גרם לרדיפת העורכים, ענה שאול חדאד:

תחילה לא מצאו יהודים רבים עניין בשבועון, כי באותה תקופה עדיין לא חדרה הספרות הערבית אל השכבות הרחבות של יהודי עיראק, ומכאן התפוצה הדלה של השבועון בראשית דרכו. אולם לאחר שהפך **אלברהאן** להיות עיתון יהודי לכל דבר,

התרבותית והמדעית תחת שלטונו של המלך פיצל הראשון. ה. הצגת הספרות המודרנית בסגנון רהוט, ההולם את התחייה התרבותית העיראקית החדשה.

השבועון זכה להצלחה רבה ולתמיכת הסופרים והמשוררים הערבים בעיראק ובארצות ערב. הוא עודד את הסופרים היהודים הצעירים לכתוב מאמרים ספרותיים וחברתיים, ופרסם מאמרים חברתיים, ספרותיים, היסטוריים ומדעיים, סיפורים והצגות מקוריים ומתורגמים, נוסף על חדשות מן הקהילות היהודיות בעיראק ובעולם. ידיעות אלה נשאבו מהעיתונות היהודית בארץ ובעולם.

112 גיליונות של השבועון הופיעו בסדירות מאפריל 1924 ועד ספטמבר 1926, ומאז ועד סגירתו ביוני 1929 הופיעו רק 15 גיליונות. אפשר שהסבר להופעתו הבלתי סדירה הוא התגברות התעמולה האנטי-יהודית והאנטי-ציונית שניהלו אז חוגים פרו-נאציים. תעמולה זו – שנמשכה

המפרסם חומר על הקהילה היהודית ועל יהדות העולם בכלל, גדל מספר המנויים ותמכו בו קוראים יהודים רבים [...] הופעת עיתון בבעלות יהודית לא הייתה לרווחם של המוסלמים, ובייחוד של העיתונאים הנוצרים, אולם לא היה לו [לעורך היהודי] צורך לבוא בקהלם ולהתחרות עמם על השגת מודעות או ידיעות לפרסום, כי מקורות המידע של **אלברהאן** היו רובם ככולם יהודיים, וכן פרסומי המודעות בעיתון זה היו על טהרת בתי המספר היהודיים.

מתוך מכתב פרטי ששלח ב־1972 מר שאול חדאד לכותב שורות אלה.

קל היה להשיג מידע הקשור בחיי הקהילה היהודית. עולמה של הקהילה היה קטן ומקורות המידע היו בהישג יד. העורך, שאול חדאד, שאב את החדשות והידיעות על המתרחש בארץ ישראל ובתפוצות מכתבי עת יהודיים, שבאותה תקופה עדיין לא נאסרה הפצתם בעיראק. כתבות רבות תורגמו מכתבי עת אלה, בייחוד מהג'ואיש כרוניקל. ששון רשתי, ידידו של העורך, עשה את רוב מלאכת התרגום. מאוחר יותר, כאשר הוציא שאול חדאד לאור את השבועון בעל השם הזהה, **אלברהאן**, הביא בו את האירועים בעולם היהודי ושינה את צביונו. לא פעם הוזמן למנהל לשכת העיתונות במשרד הפנים העיראקי, שנוף בו על פרסום חומר "ציוני". האמתלה לסגירת העיתון נמצאה כשפרסם העורך מאמר מערכת אשר נתן ביטוי לדרישתם של רבני בגדאד להעמיד את הרב ששון כ'צורי לפני בית דין תורה בירושלים. נאמר בו: "הואיל וירושלים היא המרכז הרוחני של יהדות העולם, והואיל והמחלוקת בין שני הצדדים פרצה בשל עניינים דתיים, מן הראוי לקיים את הברור בארץ הקודש" (**אלבראהן**, 31 בדצמבר 1929). משרד הפנים העיראקי לא היה מוכן לשאת פרסום כזה, אף שהפעילות הציונית הייתה עדיין חוקית, וטרם נשלל רישיונה של ההסתדרות הציונית.

לאחר סגירת השבועון פנה חדאד במכתב אל הסוכנות היהודית בארץ ישראל והציע לה להוציא עיתון לנוכח התגברות התעמולה הנאצית בארצות ערב. הוא הסביר במכתב (השמור בארכיון הציוני בירושלים), כי הגרמנים מנצלים את הבעיה הציונית להחדרת תורתם הנאצית לארצות ערב, כי הם מלבים את השנאה ליהודים וכי עיתון יוכל לסייע להזים את התעמולה הזאת ולעודד את היהודים.

אלחאצד (הקוצר)

שבועון כללי. המייסד, העורך הראשי והאחראי: אנוור שאול. הגיליון הראשון הופיע ב־14 באפריל 1929. מגיליון מס' 34, שנה שישית, היה גם לשבועון מדיני והכתרת שונתה ל**אלחאצד, שבועון מדיני כללי**.

ארבעה חודשים לאחר הופעת השבועון העז אנוור שאול, על אף האווירה ששררה אז, לפרסם קריקטורה ששמה ללעג את אחד המועמדים לפרלמנט העיראקי, אשר נתמך על ידי שר מסוים. חמתו של השר בערה והוא הצליח לסגור את השבועון לתקופה בלתי מוגבלת. לאחר מאמצים חידש העורך את הופעת השבועון ב־23 ביולי 1930. גדולי הסופרים והמשוררים בעולם הערבי התחרו ביניהם על פרסום יצירותיהם בשבועון יוקרתי זה. במאמרי המערכת ובכתבות שפרסם בשבועון, ביקר אנוור שאול

סלים בצון (1927-1990?)

בשנת 1943 החל לפרסם מאמרים ספרותיים בעיתון **אלשחאב** (המטאור) וניהל את ספריית "אלאחראר" (החופשיים) שייסדו גופים דמוקרטיים, אשר מטרתם הייתה להגן על הדמוקרטיה ולהיאבק בנאציזם ובפאשיזם. בשנת 1943 נעצר באשמת פגיעה בביטחון המדינה והתנגדות למשטר, בשל פרסום שיר פוליטי נגד הממשלה. בשנת 1946 הצטרף למפלגה הלאומית הדמוקרטית, ונמנה עם עורכי העיתון אלשעב (העם). הצטרף למפלגת "האחדות הלאומית", עבד כמוכיר המערכת בעיתון **אלסיאסה** (פוליטיקה), ביטאון המפלגה, והיה חבר ועדת התעמולה והעיתונות במפלגה. אחרי סגירת העיתון עבד כמנהל המערכת בעיתון **אלרקוב** (הצופה) ובמערכת כתב העת הסטירי **קרנגל**. הוא לא עלה בעלייה ההמונית לישראל, בתקווה להתמנות לשר באחת מממשלות עיראק, ועבר לעבוד בעיתון **אלבלאד** (הארץ). אחרי מהפכת 14 ביולי 1958 נתמנה לעורך שני ביטאונים של עבד אלכרים קאסם. אחרי ההתנקשות הראשונה בחייו של קאסם, בשנת 1959, נעצר בפקודת המושל הצבאי באשמת חרוור מהומות ופגיעה במשטרים הערביים, ואף היה ניסיון להתנקש בחייו. הוא נעצר, אולם שוחרר בפקודת קאסם. אחרי המהפכה של עבד אלסלאם עארף בשנת 1963 היה ניסיון נוסף להתנקש בחייו. בשנת 1973 נעצר על ידי שירותי הביטחון העיראקיים, אולם חבריו הצליחו להצילו, והוא עלה לישראל ועבד בקול ישראל בערבית.

מרד אלעמארי (1923)

יליד מחוז עמארה שבדרום עיראק, למד משפטים. בראשית דרכו העיתונאית היה מזכיר מערכת העיתון **אלשעב**, שהיה בבעלותו של יחיא קאסם. עמו עבד העיתונאי היהודי מנשה סומך (לימים פרשן מדיני בקול ישראל בערבית). כעבור שנה החל לערוך את השבועון **אלראבטה** (האגודה) מייסודו של עבד פתאח אבראהים. בשנת 1944 היה קריין בבית השידור העיראקי, אך התפטר לאחר שסירב לשדר ידיעה על ההפגנות לגירוש הכוחות הבריטיים מעיראק מבלי להזכיר שנער יהודי בשם שאול טוויג נהרג בהן. אחר כך עבד ככתב פרלמנטרי ואחראי על ענייני חוץ בעיתון אלאהאלי (העם), מייסודו של כמאל אלצ'אדך צ'י, ראש המפלגה הסוציאלי-דמוקרטית. בשנת 1952 נעצר עם מנהיגי המפלגה הלאומית הדמוקרטית וחברי מערכת הביטאון. הוא התפטר מהמערכת בשל סירובו של אחד ממנהיגי המפלגה להגן עליו במעצר בגלל יהדותו. בשנת 1949 הצטרף למערכת **עיראק טיימו** ככתב פרלמנטרי לצדו של העיתונאי היהודי ז'אק שאול. בה בעת היה גם כתב של **פרנס פרס**, בשנים 1949-1958, לאחר ששר הפנים עבד אלסלאם עארף גירש את הכתב הצרפתי של הסוכנות. בשנת 1963 עזב את עבודתו העיתונאית ועבד בחברה מסחרית פרטית, אך התפטר בשנת 1969 לאחר שפורסם צו האוסר על העסקת יהודים בחברות יבוא ויצוא פרטיות, ולא עבד עד סוף שנת 1971. אז עלה ארצה ונתמנה לעורך במחלקת החדשות של קול ישראל בערבית.

בחריפות את שרי הממשלה ופקידיה הבכירים על התעשרותם המהירה ועל זלזולם בתפקידיהם. הוא גם תקף את הנאציזם והפאשיזם וגרוריהם בעיראק, ותמך בדמוקרטיה המערבית. בכך משך עליו את זעמו של ד"ר גרובה, מיופה הכוח הגרמני, שהתלונן במשרד הפנים העיראקי על הקו האנטי-נאצי שנקט שאול. בסופו של דבר נאלץ שאול להפסיק את הוצאתו לאור של השבועון באפריל 1938, למרות המגמה העיראקית הפטריוטית והפאן-ערבית שהפגין כל שנות הופעתו.

בניגוד לחייו הארוכים יחסית של **אלחאצד**, לא הצליחו העיתונים הבאים שהוקמו להתקיים. "הליגה למלחמה בציונות", שנוסדה בשנת 1945 על ידי יהודים חברי המפלגה הקומוניסטית המחתרנית, הייתה הראשונה שהוציאה לאור עיתון יומי בעל אידאולוגיה קומוניסטית. האגודה התעודדה מהצהרתו של העוצר עבד אלאלה, שהכריז על חופש ביטוי והתיר לייסד מפלגות ועיתונים, ומעמדתו של ראש הממשלה דאז, שנפגש עם המנהיגים היהודים של "הליגה למלחמה בציונות" בספטמבר 1945 ועודד אותם לייסד את אגודתם. לאחר מכן ייסדה עיתון יומי, **אלעצבה** (הליגה). העורכים היו עורך הדין יוסף הרון זלכה, ראש הליגה, ומסרור צאלח קטן. האגודה הצהירה כי מטרתה להילחם בציונות, שהיא תנועה קפיטליסטית וריאקציונית, התומכת באימפריאליזם ופוגעת באחדות הלאומית והעדתית של עיראק. אולם בלחץ דעת הקהל והעיתונות הוציאו השלטונות את האגודה אל מחוץ לחוק שישה חודשים לאחר הקמתה, החרימו את פרסומיה, אסרו על הופעת העיתון ועורכו הועמדו למשפט באשמת הפצת הקומוניזם במסווה של מלחמה בציונות והושלכו לבית הסוהר.

קבוצה אחרת של משכילים יהודים, שהחליטה להוציא לאור עיתון יומי שיגן על העדה היהודית בעיצומה של מלחמת השחרור בארץ ישראל, הצליחה לעשות זאת פרק זמן קצר בלבד. היא ייסדה את העיתון **אלפריד אליומי** (דואר היום), עיתון יומי שעורכו היה מוסלמי, האשם אלבנא. חברי המערכת היו המנהל והעורך הראשי עורך דין מאיר מועלם, שכתב את המאמרים הראשיים, ריצ'רד שמש, אברהם אשכורי וסהיל אבראהים (אדוארד שאול), שדאג להדפסתו. האווירה הנוחה בעיראק אחרי גל המהומות בעקבות חתימת הסכם פורטסמות בינואר 1948, סייעה להם לקבל רישיון ממשרד הפנים העיראקי. היומון יצא לאור בבגדאד באפריל 1948, ועד יום מעצרו של חברי המערכת, ב-8 במאי 1948, הופיעו 28 גיליונות בלבד. בתקופת קיומו הקצרה הצליח היומון למשוך אליו את טובי הסופרים היהודים, ובראשם הסופר והמלומד עזרא חדאד, שסיפק מאמרי פרשנות באופן קבוע; הסופר שלום דרוויש, מגדולי כותבי הסיפור הריאליסטי בעיראק; מאיר בצרי, הכלכלן המוכשר ביותר בזמנו; והמורה לכימיה ד"ר נסים עזרא נסים. העורכים לא עסקו בסכסוך היהודי-ערבי בארץ ישראל. הם הפרידו בין יהדות לציונות ולא עסקו בנושאים חברתיים, כדי שלא יואשמו בקומוניזם.

מטרתם של מקימי העיתון הייתה להדגיש את נאמנותם של היהודים למולדת העיראקית, להוקיע את ההצהרות העוינות נגדם, להגן על הקהילה היהודית, להטיף לאחדות העדות השונות בעיראק, ולבקש שלא יזיקו לקהילה היהודית בגלל תכנית החלוקה של ארץ ישראל. הופעת העיתון ערב מלחמת השחרור, ההסתה נגד היהודים בעיתונות הערבית ורדיפות השלטונות דנו את העיתון לכישלון. העורכים היהודים נעצרו והואשמו בהשתייכות לתנועה הציונית המחתרנית, בהברחת נשק, בגיוס כוח אדם לכוחות ההגנה של הציונים בפלשתיין, בהפצת בלבול ואוזלת יד בעיראק, בחימוש התנועה הציונית בעיראק, ברקימת מזימות נגד ביטחון המדינה העיראקית, בשיתוק "ההתקוממות" (ות'בה), ההתנערות הלאומית ששאפה לסייע לפלשתיין הערבית ועוד.

עיתונות יהודית בעיראק*

מס' / סד'	שם העיתון	שנות הופעה	שפה	מייסדים, מנהלים, עורכים	תדירות	מגמה
1	דובר דובר משרים	1871-1863	עברית	ברוך משה מזרחי	דו-שבועון	אינפורמטיבי
2	אלזהור (הפרחים)	1914-1909	ערבית ותורכית	מייסדים: יצחק יחזקאל מנחם עאני, נסים יוסף סומך, ורשיד אפנדי אלצפאר	פוליטי	
3	בין אלנהרין (בין שני הנהרות)	1912-1909	ערבית ותורכית	מחמוד אלטבקצ'לי וכאמל אלטבקצ'לי	יומי	מדיני
4	תפגד (מחשבה)	1912	ערבית ותורכית	סלמן עגבר ואבן אלמנד'ר	יומי	מדיני
5	ישורון	1921-1920	ערבית וערבית	מנהל: אהרון ששון אליהו עורכים: ציון אדרעי ויעקב ציון	שבועון	ספרותי, היסטורי וחברתי
6	אלמצבאח (המנורה)	1929-1924	ערבית	מנהל: סלמן שינה עורך: אנור שאול	שבועון לא סדיר	ספרותי, מדעי וחברתי
7	אלברהאן (ההוכחה)	1929		מייסד: סלמן כהן אחראי: שאול חדאד	יומי	ספרותי ומדיני
8	אלדליל (מורה הדרך)	1929		בעלים: אליהו דנגור מנהל: סלים יצחק עורכים: מאיר בצרי, צאלח בצרי	שבועון	מסחרי
9	אלברהאן (ההוכחה)	1930-1929	ערבית	מייסד: שאול חדאד מנהל: פאיק אלקשטיני	שבועון	ספרותי ביקורתי ומדיני
10	אלחאצד (הקוצר)	1938-1929	ערבית	מייסד ועורך: אנור שאול	שבועון	כללי, ספרותי ומדיני
11	נשרת אלאקתצאד (העלון הכלכלי)	1929	ערבית	המייסד: עבאד נסים חי		כלכלי
12	אלמית'אק (האמנה)	1935	ערבית	עורך: יוסף חדאד	שבועון	ספרותי ומדיני
13	אלתג'ארה (המסחר)	1951-1938	ערבית	1938-1943 – עורך: מאיר בצרי 1943-1951 – עורך: יעקב בלבול	ירחון	כלכלי (יצא מטעם לשכת המסחר של בגדאד)
14	שחרזאדה	1945	ערבית	אדוארד שאול (סהיל אבראהים)		תרבותי
15	אלעצבה (הליגה)	1946	ערבית	עורכים: יוסף הרון זלכה ומסרור צאלח קטן	יומי	קומוניסטי ואנטי-ציוני
16	אלבריד אליומי (דואר היום)	1948	ערבית	עורך: האשם אלבנא עורך ראשי: מאיר מועלם	יומי	מדיני ותרבותי
17	אלמרוג' (האחר)	1948	ערבית	עורך: סלים שעשוע		

* לא ניתן היה לעיין בכל העיתונים, משום שלא כולם מצויים בישראל. בחלק מן המקרים נסמכתי על עדותם של עורכי העיתונים עצמם. במקרים אלה הסתפקתי בהזכרת שם העיתון, שם העורך ושנת ההוצאה לאור. במידת האפשר ציינתי את שם העורך, המנהל או המייסד. כל העיתונים יצאו לאור בבגדאד.